

KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN

Hoe rechterlijke macht en advocatuur elkaar negatief beïnvloeden. Effectieve civiele rechtspleging vanuit de praktijk beschouwd.

Ellen W. de Groot

De eerste vraag is wat effectieve rechtspleging is. Vervolgens hoe die te realiseren. Het zijn deze vragen die ik, aan de hand van mijn ervaringen uit de praktijk, zal bespreken en waarbij ik suggesties om tot een effectievere rechtspleging te komen, zal doen. Zowel wetgever, rechterlijke macht als advocatuur/rechtshulpverlening zullen stappen moeten zetten.

Voorwaarde voor effectieve rechtspraak is dat deze voor iedereen, waar en wanneer nodig, toegankelijk is en, binnen een voor partijen aanvaardbare termijn en acceptabele kosten, tot een kwalitatief goede oplossing van het voorgelegde geschil wordt gekomen. Ik ben er dan ook geen voorstander van om toegang tot de rechter in geval van futiele of bagatelzaken, zoals door Edo Groenewald gesuggereerd, te beperken. Bovendien; wanneer is er sprake van een futiele of bagatelzaak? Ongetwijfeld wordt gedoeld op incassovorderingen van zorgpremies, energienota's, etc. Dat zijn zaken waarvan het financieel belang vaak niet imponeert, maar het zijn wel de zaken die er voor burgers in het leven van alle dag toe doen en waar mensen van wakker liggen.

Recent werd ik geconfronteerd met een vordering van € 60,-, in verband met niet betaalde buitengerechtelijke incassokosten waarvoor loonbeslag was gelegd! We moeten er toch niet aan denken dat een rechter zich daar niet meer over kan buigen en schuldeisers ongecontroleerd zulke vergaande en kostenverhogende maatregelen kunnen nemen? Dit zijn de zaken waarin de kantonrechter een belangrijke rol speelt en moet spelen. De kantonrechter kan tijdens een zitting vaak betere oplossingen bereiken dan door het wijzen van een vonnis. Bij betalingsonmacht is een vonnis niet zo effectief. Partijen moeten daarna alsnog zien een betalingsregeling te treffen. De kantonrechter kan een grote rol spelen bij het afhandelen en vastleggen van andere oplossingen dan strikt juridische, maar wel oplossingen die partijen daadwerkelijk verder helpen. In zo'n geval kan mijn dag geen groter succes kennen!

De hoge griffierechten, zeker voor kleine vorderingen belemmeren de toegang tot de rechter, juist in zaken die er voor veel mensen toe doen. Bij een vordering van € 500,- bedraagt het griffierecht voor personen meer dan € 200,- en voor rechtspersonen meer dan € 400,-. Dit zijn in aantallen de grootste categorieën zaken. Beperkte toegankelijkheid leidt tot verschraling van de rechtsstaat. Keerzijde vormen soms de rechtsbijstandverzekeringen en gefinancierde rechtshulp die, vanwege de mogelijkheid kosteloos of tegen geringe kosten te procederen, te makkelijk toegang tot de rechter geven en soms aan oplossingen buiten rechte in de weg staan.

Daarnaast leiden de hoge griffierechten tot toename van de schuldenproblematiek nu schulden van beperkte omvang door griffierechten en ook buitengerechtelijke incassokosten al snel verdubbelen.

E-court heeft daarop een antwoord gegeven en we hebben recent gezien waar dat toe kan leiden, geen inzicht in de vraag of de regels van consumentenbescherming worden toegepast, of de behandeld arbiters kwalitatief aan de daaraan te stellen eisen voldoen, zowel inhoudelijk als qua onafhankelijkheid, etc.

Zoals gezegd vormen ook de (hoge) buitengerechtelijke incassokosten een hindernis voor effectieve rechtspleging, met name in gevallen waarin geen sprake is van betalingsonwil, maar van betalingsonmacht. Dat het mogelijke is dat buitengerechtelijke incassokosten kunnen worden verhaald op de schuldenaar in gevallen waarin vooraf bij het incassobureau/de deurwaarder bekend is of kan zijn dat er sprake is van evidente betalingsonmacht, is niet acceptabel. De buitengerechtelijke incassowerkzaamheden zijn in die gevallen zinloos, nodeloos gemaakt. Daaraan wordt door wijziging van de wetgeving niet meer getoetst. Er worden zelfs buitengerechtelijke en proceskosten in rekening gebracht gemaakt als de deurwaarder al maximaal beslag op de uitkeringen en/of het loon heeft gelegd. Een toets of die kosten in redelijkheid gemaakt zijn is meer dan gewenst. De wetgever is aan zet.

Om beter zicht op de schuldenproblematiek te hebben en dus te kunnen weten of het zin heeft om buitengerechtelijke incassokosten te maken, is het wenselijk dat deurwaarders, zoals het ooit was, alleen in hun eigen arrondissement mogen werken. Zij zijn dan veel beter op de hoogte van de problemen die er spelen. Ook hier ligt een taak voor de wetgever.

De rechtspraak loopt niet vast door de hiervoor genoemde zaken. Verstekzaken en erkenningen worden snel en goedkoop afgehandeld door de administratieve en juridische ondersteuning. Waar het zaken op tegenspraak betreft zijn dit niet die zaken die aan behoorlijke doorlooptijden in de weg staan. Overigens worden er wel zeker zaken aangebracht die niet bij de rechter thuis horen. Maar dat zit 'm niet in algemeen te duiden categorieën zaken. Het gaat om zaken die door de advocatuur (en/of andere rechtshulpverleners) vooraf niet voldoende op haalbaarheid zijn onderzocht en/of waarin geen, dan wel onvoldoende, pogingen zijn gedaan om het geschil buiten rechte op te lossen. Advocaten kunnen veel kritischer kijken zijn of een procedure voldoende effect kan sorteren en de kosten/baten, afgezet tegen de procesrechtelijke kansen, vooraf in kaart brengen. Daarnaast is het wenselijk dat, voordat geprocedeerd wordt, de mogelijkheden tot het treffen van een schikking, beter dan nu vaak het geval is, onderzocht worden.

Helaas constateren mijn collega's en ik nogal eens dat het voeren van het relevante juridisch debat nogal eens tegen valt door onvoldoende kennis en/of voorbereiding door rechtshulpverleners. Maar ook dat zaken niet met elkaar besproken zijn, er niet voldoende onderling contact en afstemming is geweest. Als ik ter zitting een geschil over al dan niet gedane betalingen/storneringen kan oplossen door partijen in te laten loggen op internetbankieren dan denk ik: hoe bestaat het dat gemachtigden dit niet opgelost hebben? Moet ik me hier nu op kosten van de samenleving mee bezig houden?

Ronduit schokkend was dat tijdens de contra-enquête aan de zijde van eiser bleek dat deze over een bandopname van een telefonisch gesloten overeenkomst en e-mailcorrespondentie beschikte die de hele procedure en zeker de bewijsopdracht hadden kunnen voorkomen. Hoe kan het dat de gemachtigden van partijen dat niet samen hebben uitgewisseld?

Advocaten (rechtshulpverleners) zouden naar een andere taakopvatting moeten schakelen waarbij zij onderling contact zoeken, uit 'de vechstand' gaan en de zaak 'samen onderzoeken'. Waar zitten de overeenkomsten en waar verschillen in de feiten? Hoe kan daarover helderheid verkregen worden? Eventuele getuigen om schriftelijke verklaringen vragen (en dan geen voorbewerkte verklaringen, maar opgesteld naar aanleiding van open vragen) en bespreken welke juridische geschilpunten er zijn? Hoe kunnen die opgelost worden? Wie beschikt over welk bewijsmateriaal? En waarvoor is een oordeel van de rechter echt nodig? De wetgever kan wederom helpen: de deelgeschilprocedure, die we kennen voor de letselschadepraktijk, breder inzetten.

Als het om effectief procederen gaat hebben zowel de advocatuur als de rechterlijke macht verbeterlagen te maken. Te vaak komt het voor dat de dagvaardingen niet duidelijk zijn, geen duidelijke grondslag is gesteld, de factuur waarvan betaling wordt gevorderd en /of andere relevante stukken ontbreken of, het andere uiterste zich voordoet en een 'brij aan stukken' aan de rechter wordt overhandigd zonder enige toelichting. En natuurlijk; wat niet wordt toegelicht, mag de rechter buiten beschouwing laten. Maar dat is niet wat we (moeten) willen. We willen allemaal een uitkomst die juist is. We zijn op zoek naar de achtergrond van het geschil, de relevante feiten, de materiële waarheid. Het ligt op de weg van partijen om de rechter direct en zo compleet mogelijk - en vooral zonder onnodige, maar alleen als 'zand in de machine' fungerende ruis - te informeren. Daarbij moeten we af van het idee dat procederen een schakwedstrijd is, uit tactische overwegingen zoveel mogelijk, zolang mogelijk achterhouden om de ander (en ook de rechter) te overvallen. Dat, zo verouderde systeem, leidt tot inadequate procedures.

De procedure zoals onder Kei beoogd, met een schriftelijke ronde waarin in alles op tafel ligt, gevolgd door een mondelinge behandeling kan behulpzaam zijn. Zo snel mogelijk invoeren, ook nu de digitalisering stukt.

Ook de mondelinge behandeling kan effectiever.

Ik doe wat suggesties in willekeurige volgorde:

- Het opnemen van een zittingsagenda in het comparitie na antwoord vonnis, zodat partijen weten waar de rechter het in ieder geval over wil hebben (gelukkig gebeurt dit in toenemende mate)
- Niet toelaten dat eerder vermelde feiten, ingenomen standpunten tijdens de mondelinge behandeling herhaald worden. Het kost onnodig tijd en is voor een rechter dodelijk saai. Die heeft de zaak voorbereid en kent de stukken. Risico is bovendien dat je de rechter 'kwijt' raakt.
- Advocaten kunnen winst behalen door tijdens een zitting in te steken op de relevante punten, die verder uit te diepen en de juridische consequenties te benoemen en daar ter zitting het gesprek over aan gaan.
- Rechters onderzoeken al in toenemende mate de achtergronden van het conflict en de wensen en mogelijkheden van een regeling, zonder natuurlijk tot een dwangschikking te

komen. Om dat (nog) beter te doen, is het aan te bevelen dat rechters standaard een intensieve opleiding tot mediator volgen, niet omdat zij mediator moeten worden maar wel omdat - en ik spreek uit ervaring - die opleiding de rechter inzicht en vaardigheden meegeeft die de effectiviteit van de mondelinge behandeling en het streven naar een regeling kunnen vergemakkelijken.

Hier ligt een taak voor de bestuurders/Raad voor de Rechtspraak voor de financiering.

Ik bepleitte al dat het verlaten van de vechstand en een switch naar 'samenwerken, samen onderzoeken' wenselijk is. Dat geldt ook voor de setting van de zitting. Om die reden pleit ik er op mijn rechtbank al enige tijd voor om een zaal, bij wijze van pilot, te voorzien van een grote driekantige of grote ronde tafel, waar partijen elkaar niet alleen kunnen, maar ook moeten zien en waaraan een normaal constructief gesprek gevoerd kan worden. Kopje thee en koffie kan helpen.

Wat staat verder aan effectieve rechtspraak en doorlooptijden in de weg?

Verwijzingen bij tussenvonnis wegens onbevoegdheid van kanton naar handel, veelal binnen één team, waar veelal (de grootste rechtbanken daargelaten) dezelfde rechters werken, en omgekeerd. De wetgever moet daar eind maken.

Dan: verhinderdata... Laat iedereen zich wat beperken bij opgave van verhinderdata. De griffies kunnen bijna niet plannen binnen een redelijke termijn, niet omdat wij geen ruimte hebben maar omdat partijen en hun gemachtigden niet kunnen. Rechters moeten 'gewoon' op tijd vonnis wijzen. Dat kan wel, maar lukt nu zeker niet. Omdat te bereiken is een adequatere planning vereist. Daarvoor is het management verantwoordelijk. De planning van de agenda van rechters kan echt beter. De agenda van eerstelijnsrechters is, in ieder geval op onze rechtbank, nogal eens een hindernisbaan. We weten in hoeveel procent van de zaken gemiddeld een schikking wordt bereikt. Dan weten we ook in welk procent geschreven moet worden. Er moet een zodanig aantal zittingen per week gepland worden dat de rechter dan wel een ondersteuner, binnen twee weken het vonnis kan schrijven. Iedere dag dat het langer duurt neemt in ineffectiviteit toe. De zaak zit niet meer goed in het geheugen, met gevolg: opnieuw lezen, nadenken, etc.

Hier ligt een taak voor het management om een en ander effectiever te organiseren.

Suggestie: schakel professionele planners of wellicht zelfs econometristen in.

Het zou fijn zijn als de advocatuur naar een hoger gemiddeld niveau getild worden. En natuurlijk zijn er veel hele goede advocaten, sterspelers zelfs, maar er is ook een (te) grote groep die teveel zaken doet waar ze onvoldoende verstand van heeft. De huisarts onder de advocaten vormt een risico voor de minimaal vereiste kwaliteit. Dat zijn echt niet altijd 'éénpitters' of advocaten van hele kleine kantoren, want ook daar zitten hoog gespecialiseerde advocaten bij. En het gaat ook niet alleen om advocaten; maar ook om andere rechtshulpverleners. De proces- en zittingsvaardigheden zouden ook best beter kunnen. Het zou goed zijn als daar meer aan opleiding en begeleiding wordt gedaan.

Er is omwille van kwaliteit en efficiency behoefte aan meer specialisatie binnen de rechterlijke macht. Het, vooral bij managers populaire, rouleerbeleid moet fors beperkt worden. Te vaak worden rechters, niet eer uit oogpunt van opleiding en brede ontwikkeling in (aanvang van) hun

loopbaan, maar enkel om management technische redenen en tegen hun zin, gerouleerd. Dat leidt tot fors kwaliteitsverlies, verlies van werkplezier en vooral tot ineffectiviteit. Als een rechter een vakgebied op hoog niveau beheerst kan de procedure en mondelinge behandeling zoveel effectiever verlopen. Is hij beter in staat voorlopige oordelen te geven en daarmee is de kans op een schikking groter. En kan hij, indien nodig, sneller en beter schrijven. Ik spreek uit ervaring. Door gebrek aan specialisatie staan we te vaak op achterstand ten opzichte van de (deels) wel vergaand gespecialiseerde advocatuur. De rechterlijke macht bagatelliseert het niveau van haar eigen functioneren als we doen alsof rechters zich (bijna) alle juridische vakgebieden binnen korte tijd op voldoende niveau eigen kunnen maken. Zo eenvoudig zijn de vakgebieden niet. Dat is niet alleen een miskennis van de vakinhoud maar getuigt ook niet van respect en voor de deels wel gespecialiseerde advocatuur en partijen. Ik maak maar even de vergelijking met de dokter. Wie wil geopereerd worden door een hartchirurg die de zes eerder jaren kinderarts was? Het komt voor dat rechters zich in bepaalde vakgebieden feitelijk zaken moeten laten voorlichten door de in die zaken vaak wel gespecialiseerde advocaten of de inzet van rechters plaatsvervangers met specialistische kennis onontbeerlijk is. Het mag niet zo zijn dat 'gemak' voor het management tot, uit oogpunt van kwaliteit bezin, onwenselijke rouleerbewegingen leidt. De gerechtsbesturen moeten veel beter gaan plannen in welke teams mensen nodig zijn en daar veel gericht op gaan werven. Nu wordt veelal alleen verlangd dat een kandidaat in twee rechtsgebieden inzetbaar is, zonder dat expliciet gekeken wordt of een straf- dan wel bestuurs- of civiele rechter nodig is.

Voor een aantal vakgebieden zijn wellicht gespecialiseerde rechtbanken te overwegen. Ik denk aan letselschadezaken, bouwzaken, pensioenrecht, intellectuele eigendom etc. En in sommige zaken is het het overwegen waard te onderzoeken of er in de rechtbanken geen deskundigen leken moeten plaatsnemen worden waardoor minder deskundigenonderzoeken, die enorm vertragend zijn en kostenverhogend, nodig zijn.